

SIPRI YEARBOOK 2002

ARMAMENTS, DISARMAMENT AND INTERNATIONAL SECURITY

Sammanfattning på svenska

*Ett samarbete mellan SIPRI och
Folk och Försvar*

Stockholm International Peace Research Institute

Centralförbundet Folk och Försvar är en partipolitiskt obunden sammanslutning av demokratiska riksorganisationer, som vill främja Sveriges totalförsvar. Folk och Försvar bildades 1940 och arbetar genom att informera om frågor som rör totalförsvar och säkerhetspolitik samt fred och frihet.

Folk och Försvar arrangerar årligen ca 70 konferenser, kurser, seminarier och studieresor. Under 2002 har bland annat Rikskonferensen, Regionala Totalförsvarskonferenser, studieresa till Bryssel, seminarier med de politiska ungdomsförbunden samt frukostseminarier anordnats.

Folk och Försvar arrangerar även en säkerhetspolitisk introduktionsutbildning, SIU.

Tidskriften *Folk och Försvar* vänder sig till alla som har intresse för försvars- och säkerhetspolitik, och som redan har grundkunskaper i frågorna.

Försvar i Nutid är en skriftserie, som informerar om och väcker debatt i frågor som rör säkerhetspolitik och totalförsvar. I varje nummer behandlas ett ämne.

sipri

Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI) är ett oberoende internationellt forskningsinstitut som studerar frågor om fred och konflikter med särskild tonvikt på rustningsbegränsning och nedrustning. SIPRI grundades 1966 för att markera 150 år av obruten fred i Sverige.

Institutet finansieras huvudsakligen genom anslag beviljade av den svenska riksdagen. Styrelsen och forskningspersonalen har internationell sammansättning. Institutet har också en rådgivande kommitté.

Syftet med SIPRI:s forskning är

- att främja öppenhet i säkerhetsfrågor och frågor rörande rustningsbegränsning
- att bidra till förebyggande av konflikter och konfliktlösning samt
- att sprida information till en bredare publik.

Med detta häfte har SIPRI och Folk och Försvar gått samman för att sprida fakta på svenska om rustning och nedrustning i syfte att främja det gemensamma målet—att verka för global fred och säkerhet.

SIPRI publicerar sina forskningsresultat i böcker och på Internet: <http://www.sipri.org>.

Publikationerna *Folk och Försvar* och *Försvar i Nutid* kan beställas på Internet: <http://www.cff.se>.

Sammanställning: Connie Wall, SIPRI
Svensk översättning: Ragnhild Ferm Hellgren
Distribution: SIPRI och Folk och Försvar

Innehållet i detta häfte är en kort sammanfattning
av kapitlen i

SIPRI Yearbook 2002

*Armaments, Disarmament and
International Security (845 sidor).*

Boken kan köpas genom bokhandlar eller från
Oxford University Press, Storbritannien.

Den kan beställas på Internet genom SIPRI:
<http://www.sipri.org/pubs/bookorder.html>.

För information om utgivna SIPRI-böcker:
<http://editors.sipri.org/recpubs.html>.

Om

“Liksom många organisationer, forskningsinstitut, forskare och enskilda personer inom det säkerhetspolitiska området har FN:s avdelning för nedrustningsärenden värdesatt pålitligheten och trovärdigheten i SIPRI:s forskning och publikationer, särskilt årsboken, som ges ut sedan många år tillbaka. Som ett oberoende institut för forskning i frågor om fred och konflikter, nedrustning och rustningsbegränsning, grundat 1966, har SIPRI:s basforskning alltid varit genomgående objektiv, legat rätt i tiden samt varit mångsidig och tydlig.”

Jayantha Dhanapala
FN:s Undergeneralsekreterare för
Nedrustningsärenden

SIPRI Yearbook

SIPRI Yearbook har givits ut sedan 1969. I den presenterar SIPRI:s egna forskare och andra experter objektiva data och vetenskaplig analys av alla viktiga aspekter på rustningsbegränsning, fred och säkerhet. Uppläggnings varierar beroende på händelserna inom nedrustnings- och säkerhetsområdet under året som gått. Följaktligen är innehållet i *SIPRI Yearbook 2002* i hög grad påverkat av de katastrofartade terroristattacker den 11 september 2001. Man eftersträvar att förklara betydelsen och återverkningarna världen över av händelserna samt diskuterar hur rustningsbegränsning och politiskt säkerhetstänkande skulle kunna förändras så att de nya internationella hoten mot samhället kommer i blickpunkten.

Att sätta denna bok i händerna på regeringsledamöter, forskare och andra som sysslar med frågor om fred och nedrustning är i sig ett bidrag till demokratisk debatt och klokt beslutsfattande. I detta syfte har SIPRI medverkat till att årsboken givits ut på ryska, ukrainska, kinesiska och koreanska.

Större väpnade konflikter

- Under 2001 pågick 24 större väpnade konflikter—konflikter om kontroll över regeringsmakt eller om landområden, med minst 1000 stridsrelaterade dödsfall registrerade för något enskilt år.

- Endast en av dessa konflikter, den mellan Indien och Pakistan, var mellanstatlig. De övriga var inbördeskrig.

- Mer än 1000 människor dödades i var och en av 11 konflikter under 2001. I 9 av dem har också mer än 1000 stridsrelaterade dödsfall registrerats för år 2000.

- Elva konflikter har pågått sedan mer än 8 år, huvudsakligen beroende på att striderna inte lett till seger för någondera sidan.

- Elva konflikter har spritt sig utanför de inblandade staternas gränser och hotat destabilisera grannstaterna genom den belastning som flyktingströmmar innebär, samt genom att rebellgrupper (ibland nationella militära styrkor) förflyttar sig över gränserna. Dessutom har legitima ekonomiska och politiska strukturer underminerats på grund av olaglig handel och vapensmuggling.

- Det allmänna mönstret för konflikter under 2001 var detsamma som under tidigare år, men som en följd av terroristattacker i USA den 11 september förändrades många staters prioriteringar. Kampen mot terrorism påverkade direkt ett litet antal kon-

flikter och aktualiserade frågor som t ex militär respons på terrorism, våldsamma icke-statliga aktörers roll samt sambandet mellan inomstatliga och mellanstatliga konflikter.

De 24 konflikterna under 2001

Afrika

Algeriet*

Angola*

Burundi*

Kongo Kinshasa

Rwanda*

Somalia

Sudan*

Amerika

Colombia*

Peru

USA*

Asien

Afghanistan*

Filippinerna—2 konflikter

Indien—2 konflikter

(Kashmir*)

Indien–Pakistan

Indonesien

Mynamar

Sri Lanka*

Europa

Ryssland*

Mellanöstern

Irak

Iran

Israel

Turkiet

* Var och en av dessa 11 konflikter orsakade 1000 eller fler döda under 2001. Konflikten i USA avser den mellan al-Qaida-nätverket och USA, den enda nya konflikt som registrerades för 2001.

Multinationella fredsuppdrag

- Under 2001 pågick 51 fredsoperationer mot 55 under år 2000. För första gången sedan 1996 påbörjades inte någon ny FN-insats.

- Uppdragen utfördes eller leddes av:

FN (15 fredsbevarande operationer samt 4 operationer som av FN inte officiellt definieras som fredsbevarande operationer)

OSSE (13)

OSS (3, av vilka 1 av Ryssland)

NATO (4)

EU/VEU (3)

OAU (3)

Övriga organisationer och tillfälliga koalitioner (6).

- I december 2001 deltog 39 466 soldater och 7 642 civilpolis i 15 FN-operationer, en ökning med 9 375 (25%) i jämförelse med år 2000. 64 dödsoffer rapporterades från dessa operationer. Den totala kostnaden för insatserna var 1 931,5 miljoner dollar, en minskning med 508,8 miljoner dollar (21%) sedan år 2000.

- Under 2001 utfördes 32 icke FN-organiserade fredsuppdrag av regionala organisationer och multinationella koalitioner. Den kända totala kostnaden för dessa uppdrag var 298,1 miljoner dollar. 40 personer dödades.

Den militära dimensionen av EU

- Sedan 1999 har EU arbetat med att fullfölja sitt huvudmål för den europeiska säkerhets- och försvarspolitiken (ESFP): att i enlighet med 1992 års så kallade Petersberguppsdrag till år 2003 utplacera en europeisk snabbinsatsstyrka på armékårsnivå för krishantering.

- Den amerikanska säkerhetspolitiken efter attackerna den 11 september 2001 aktualiserade EU:s roll i förhållande till USA. Både inom EU och NATO kommer Europa nu att bli pressat att förbättra sin militära kapacitet.

- Inom ESFP finns planer på nya åtaganden, som t ex förberedelse för operationell beredskap inför terroristhot mot militära styrkor och civilbefolkning, samt förbättring av processen för tidig förvarning.

- Frågan om EU ska få tillgång till NATO:s resurser är ännu inte löst, och det gäller också problemet med hur man undviker onödig duplicering av EU:s och NATO:s resurser. Fortfarande saknas också en gemensam effektiv politik i fråga om försvarsutgifter.

- ESFP förklarades "operationell" under 2001, och 3 permanenta organ etablerades. Utmaningen blir de närmaste åren att definiera ESFP och att förankra ett stöd för en ökning av utgifterna.

Omvandling av säkerhetssektorn

- Stater som strävar efter demokratiskt styrelsesätt och stark ekonomi behöver fungerande administrativa och politiska strukturer. Det är också viktigt att ha en väl organiserad säkerhetssektor, uppbyggd på civila, politiska och säkerhetsrelaterade institutioner, som ansvarar för skydd av staten och dess medborgare.

- En reformering av säkerhetssektorn skulle kunna bidra till att minska risken för att svaga stater går mot sammanbrott och konflikt. Att understödja en omvandling borde vara ett viktigt mål för regeringar liksom för forskare.

- När stater inte förmår hantera utvecklingen inom de egna gränserna skapas förutsättningar för upplösning och våld samt för spridning av konflikter till andra stater.

- För att det ska bli möjligt att identifiera grupper och individer inbegripna i terroristhandlingar ställs det i dag ökade krav på staters väpnade styrkor, underrättelsetjänst och förmåga att upprätthålla lag och ordning. I länder där detta betraktas som särskilt viktigt kan det vara risk för att säkerhetssektorn blir underordnad anti-terroristaktiviteter. Omvandlingen kan också försvåras, om säkerhetstjänstens politiska inflytande ökar, och den tillåts agera egenmäktigt.

EU- och FN-sanktioner

- Under 2001 fortgick EU:s och FN:s arbete med att förbättra effektiviteten av sanktioner som ett instrument för hantering av internationella säkerhetsproblem. Sanktioner tillåts nu inte bara mot vissa utpekade stater utan också mot icke-statliga grupper, och allt oftare även mot enskilda personer.

- EU har använt sanktioner för att påskynda processen för demokratisering och genomförande av mänskliga rättigheter. EU-sanktioner gav visst resultat i Sydosteuropa, där de ingick i ett brett fält av säkerhetsskapande åtgärder.

- FN-sanktionerna mot Irak modifierades under 2001 som en reaktion på hur de befarades slå mot civilbefolkningen. Tidigare kunde Säkerhetsrådet blockera samtliga transporter till Irak, förutsatt att de inte var direkt ämnade för humanitära ändamål. I det nya systemet stoppas endast leveranser av varor som finns förtecknade på en överenskommen lista.

- Före 2001 var obligatoriska FN-sanktioner mot vissa stater (även Afghanistan) en del av den internationella reaktionen på terroristhandlingar. Efter terroristattackerna den 11 september enades Säkerhetsrådets medlemmar om mer långtgående åtgärder, också mot grupper eller enskilda personer som stöder terrorism eller begår terroristhandlingar.

Militärutgifter

- Världens militärutgifter under 2001 uppgick till 839 miljarder dollar, enligt budgeterade medel. Det motsvarar 2,6% av världens bruttonationalprodukt (BNP) och utgör ett genomsnitt på 137 dollar per capita.

- Trenden i världens militärutgifter har förändrats från en avsevärd nedgång under perioden 1987–98 till en uppgång på 7% i reala termer under perioden 1998–2001.

- När budgetutfallen för 2001 har beräknats, kommer det sannolikt att resultera i en större ökning i världens militärutgifter än budgeterat, främst beroende på utvecklingen i USA, eftersom extra utgifter genererades av terroristattacker den 11 september och det därpå följande "kriget mot terrorismen". Flera länder har anslagit betydande ökning för år 2002 för bekämpning av terrorismen, i försvarsbudgeten såväl som i säkerhetsbudgeten.

- Fem länder stod för över hälften av världens militärutgifter under 2001: USA (36%), Ryssland (6%) samt Frankrike, Japan och Storbritannien (5% vardera).

- I gruppen låginkomststater är försvarsbördan (militärutgifter som andel av BNP) mer än dubbelt så hög som världsgenomsnittet.

USA:s militärutgifter

- USA påbörjade en större militär upprustning efter terroristattacker den 11 september 2001, den fjärde upprustningen sedan andra världskriget. Mot slutet av 2001 godkände den amerikanska kongressen ett tilläggsanslag på 40 miljarder dollar för budgetåren 2001 och 2002 för terroristbekämpning. I budgeten för räkenskapsåret 2003 fick försvaret en ökning på 48 miljarder dollar, en summa som är större än den totala försvarsbudgeten i vart och ett av de fyra näst största länderna i termer av militärutgifter (Ryssland, Frankrike, Japan och Storbritannien).

- I *The Quadrennial Defense Review 2001* beskrivs de övergripande målen för omvandling av amerikansk militärteknologi, men där finns inga konkreta ekonomiska eller militära riktlinjer.

- Försvarsbudgeten för 2003 fortsätter att finansiera nästan alla amerikanska vapensystem som utvecklades under det kalla kriget och som är anpassade till då rådande förhållanden.

- Attackerna den 11 september aktualiserade frågan om ansvarsfördelningen inom NATO och därmed även fördelningen av den ekonomiska försvarsbördan. Klyftan mellan USA:s och de europeiska ländernas militärutgifter visar på en skillnad i synen på användningen av militära medel för befrämjande av fred och säkerhet.

Vapenproduktion

- 1990-talet var ett decennium av omvälvande förändring och omstrukturering av vapenindustrin i de flesta av de större vapenproducerande länderna.

- Vapenindustrin genomgick en markant nedskärning, framför allt under den första hälften av decenniet. Under andra hälften avmattades den processen.

- Sedan slutet av 1990-talet har utgifterna för vapenanskaffning stabiliserats och i en del länder till och med ökat något. Omstruktureringen av vapenindustrin har drivits på, framför allt av stora företag som försöker säkra sin ställning på världsmarknaden genom företagsuppköp och internationella samarbetsavtal.

- Den koncentrationsprocess som pågått sedan 1990-talet har skapat några mycket stora företag med en årlig vapenförsäljning på 5–19 miljarder dollar. I Europa har koncentrationsprocessen skiftat från nationell till internationell nivå. I Europa ses internationaliseringen som en förutsättning för såväl ökad konkurrenskraft i förhållande till USA som förbättrade utsikter till militärindustriellt samarbete med amerikanska företag.

- Den ökande koncentrationen och tilltagande internationaliseringen av vapenproduktionen kommer sannolikt att kräva flera åtgärder på internationell nivå för att garantera öppenhet och an-

svarsskyldighet för utveckling och produktion av militära system.

- Försäljningen av militära varor från de 100 största försvarsindustriföretagen i OECD-staterna och i utvecklingsländerna (med undantag för Kina) uppgick år 2000 till ett sammanlagt värde av 157,6 miljarder dollar.

De 5 största vapenproducerande företagen i OECD-länderna under år 2000

1 Lockheed Martin (USA)	\$18,6 miljarder
2 Boeing (USA)	\$16,9 miljarder
3 BAE Systems (UK)	\$14,4 miljarder
4 Raytheon (USA)	\$10,1 miljarder
5 Northrop Grumman (USA)	\$6,7 miljarder
<i>Totalt för dessa 5</i>	<i>\$66,7 miljarder</i>

- Vapenproduktionen i Ryssland har ökat sedan 1998. Satsningarna för att omstrukturera den ryska vapenindustrin börjar resultera i förändringar i dess organisation, ägandeförhållanden och dynamik.

De 5 största vapenproducerande företagen i Ryssland under år 2000

1 PK Antey	R 12,8 miljarder
2 KnAAPO	R 11,4 miljarder
3 Severnaya Verf	R 10,5 miljarder
4 Baltiysky Zavod	R 6,5 miljarder
5 IAIA	R 5,0 miljarder
<i>Totalt för dessa 5</i>	<i>R 46,2 miljarder</i>

Internationella vapenöverföringar

- SIPRI:s värde för internationella överföringar av större konventionella vapen under 2001 uppgick till mer än 16 miljarder dollar, en ökning med 7% i jämförelse med år 2000.

- År 2001 var Ryssland den största leverantören, med en 24-procentig ökning från år 2000. USA var den näst största leverantören.

- Nivån på globala vapenleveranser för 5-årsperioden 1997–2001 sjönk från den föregående 5-årsperioden, huvudsakligen beroende på minskade leveranser från USA. USA var den största leverantören och Ryssland den näst största för perioden 1997–2001. De två största mottagarländerna var Taiwan och Kina.

- 1997–2001 var de mest betydelsefulla vapenöverföringarna de mellan Taiwan och USA och de mellan Kina och Ryssland.

- Det finansiella värdet av den globala vapenhandeln under år 2000 (det senaste året då siffror finns att tillgå) var 27–33 miljarder dollar, en uppskattning baserad på officiella regerings- och industridata för vapenexport.

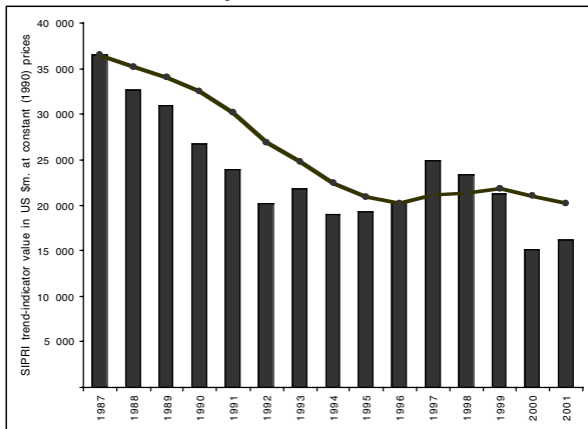
- Indien och Pakistan är båda stora importörer av vapen och rankades som nummer 5 respektive 10 för perioden 1997–2001. Båda staterna har erhållit vapen eller har anskaffningsplaner som kan innebära en destabilisering i deras inbördes förhållande.

De 5 största exportörerna av större konventionella vapen 1997–2001

Andelar av världens export

1 USA	44%
2 Ryssland	17%
3 Frankrike	10%
4 Storbritannien	7%
5 Tyskland	5%

Trenden i överföringar av större konventionella vapen 1987–2001

Staplarna visar totalt värde per år.

Kurvan visar genomsnittet under 5-årsperioder; punkterna satta på sista året av varje period.

Rustningsbegränsning efter attackerna den 11 september 2001

- Händelser under 2001 fick många att ifrågasätta rustningsbegränsningens värde för internationell säkerhet. Det som hade störst betydelse under året var USA:s skifte av administration samt terroristattackerna den 11 september.

- Bush-administrationen omvärderade rustningsbegränsningens roll i utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiken, detta på grund av att man betvivlar att brott mot ingångna nedrustningsavtal kan förhindras, och att rustningsbegränsning kan förändra nyckelstaters beteende.

- USA:s säkerhetspolitik öppnade för en bredare diskussion om hur rustningsbegränsning ska kunna bidra till internationell säkerhet. De flesta menar att det finns en koppling mellan de stater som stöder eller begår terrorhandlingar och de som söker skaffa kärnvapen, biologiska och kemiska vapen samt ballistiska missiler.

- Rustningsbegränsning kan även framgent bli ett redskap för hantering av internationell säkerhet men måste då inriktas på de problem som i dag är viktigast, nämligen hur man ska engagera den privata sektorn i rustningsbegränsning, och hur vapenedskärning ska tillämpas på icke-statliga väpnade grupper.

Ballistiskt missilförsvar och kärnvapenbegränsning

- Den 13 december 2001 meddelade USA formellt att det önskade säga upp 1972 års ABM-fördrag med verkan från den 13 juni 2002. Detta fördrag är således inte längre giltigt.

- Beslutet gör det möjligt för USA att utveckla ett ballistiskt missilförsvar, mer storskaligt och omfattande än det begränsade system som Clinton-administrationen hade planer för. Reaktionen från Ryssland, Kina och USA:s allierade var återhållsam.

- I november 2001 enades USA och Ryssland om att förhandla fram ett nytt fördrag om nedskärningar av kärnvapen. Under detta fördrag skulle vardera parten före år 2012 reducera sina strategiska offensiva kärnvapenstyrkor till 1 700–2 200 operativa kärnstridspetsar.

- Den 24 maj 2002 undertecknade Ryssland och USA Fördraget om strategiska offensiva nedskärningar. Detta innebär dock inte att kärnstridspetsar som tas ur bruk kommer att förstöras, varför man kan befara minskat förtroende staterna emellan och större oförutsägbarhet i deras handlande i kärnvapenfrågor.

**Världens kärnvapenstyrkor:
antal kärnstridsspetsar, januari 2002**

	<i>År för första kärnsprängning</i>	<i>Operativa stridsspetsar</i>
USA	1945	7 600
Ryssland	1949	8 331
Storbritannien	1952	185
Frankrike	1960	348
Kina	1964	402
Indien	1974	30–35
Pakistan	1998	24–48
Israel	—	ca 20
<i>Totalt</i>		<i>ca 17 150</i>

USA:s lager av operativa kärnvapen utgörs av 6 480 strategiska och 1 120 icke-strategiska stridsspetsar.

Rysslands lager av operativa kärnvapen utgörs av 4 951 strategiska och 3 380 icke-strategiska stridsspetsar.

Indiens, Israels och Pakistans kärnvapen anses vara bara delvis operativa.

- I början av 2002 utplacerade 8 stater totalt cirka 17 150 kärnstridsspetsar. Om man räknar alla kärnstridsspetsar (stridsspetsar i reserv, i lager samt primärladdningar i reserv) skulle världens totala antal uppgå till cirka 36 800.

Taktiska kärnvapen

- Trots politiska åtaganden (1991–92) att minska och komprimera lagren av taktiska kärnvapen bibehåller Ryssland och USA sina stora arsenaler.

- Lagren av taktiska kärnvapen är inte öppna för insyn och regleras inte av något juridiskt bindande avtal. Det råder stor osäkerhet om såväl antal som om var de är utplacerade.

- Eftersom taktiska kärnvapen är jämförelsevis små och lätta att transportera samt under decentraliserat kommando är det stor risk för att de kommer på drift. Efter attackerna den 11 september 2001 har man oroats över att taktiska kärnvapen ska komma i händerna på terroristgrupper.

- Förändringar i militärdoktriner på senare tid har skapat ett nytt intresset för de taktiska kärnvapens militära användbarhet och för utveckling av nya vapentyper.

- Det är nu mycket viktigt att Ryssland och USA säkerställer att taktiska kärnvapen lagras under tryggande former. De båda staterna bör också sluta en bindande överenskommelse som reglerar och reducerar arsenalerna.

USA:s och Rysslands kärnvapenanläggningar: nedskärning och säkerhet

- Det finns 284 forskningsreaktorer i 55 länder och 472 kärnkraftreaktorer (i bruk och under uppbyggnad) i 31 länder. Attackerna den 11 september 2001 visar på hur komplicerat det är att skydda nukleära anläggningar.

- Det finns inte något internationellt fördrag som föreskriver fysiskt skydd för kärnreaktorer, använt kärnämne eller material som lagras för att användas i reaktorer. En snabb internationell insats krävs för att utvärdera regelverket för fysiskt skydd och för att bedöma om nya föreskrifter behövs.

- Amerikansk–ryska program för förbättring av säkerheten i ryska anläggningar och förstärkt skydd av ryskt kärnämne bör fullföljas.

- De amerikanska och ryska fabrikerna för kärnstridsspetsar har omstrukturerats och skurits ner radikalt, men man bibehåller installationer för design, utprovning och viss produktion.

- På grund av brist på finansiering och svårigheter att hitta alternativ sysselsättning för dem som nu arbetar vid anläggningarna har det ryska kärnvapenkomplexet inte blivit tillräckligt nedskuret. Internationellt samarbete skulle kunna påskynda rationaliseringen och centraliseringen.

Militär användning av yttre rymden

- Ryldbaserade system utgör en allt viktigare del av en stats militärmakt.

- Oron för USA:s dominans i rymden och för att andra stater förvägras utrymme där har gjort att upprustningen av yttre rymden återigen kommit upp på dagordningen för rustningsbegränsning. Frågan har blivit särskilt viktig mot bakgrund av Bush-administrationens planer för ett ballistiskt missilförsvar med ett system som även skulle komma att innefatta ryldbaserade komponenter.

- Inte något land kan konkurrera med USA i fråga om herravälde i rymden och heller inte åtnjuta de fördelar som ryldbaserade farkoster ger för markbaserade militära system. I slutet av 2001 hade USA närmare 110 operativa militära rymdfarkoster, vilket utgör mer än två tredjedelar av samtliga militära satelliter i omloppsbanan runt jorden.

- Ryssland, som kommer långt efter, hade omkring 40 operativa satelliter i omloppsbanan.

- Övriga världen—inklusive Australien, Europa, Indien, Israel, Kina, och kommersiella satellitoperatörer—hade endast omkring 20 operativa militära satelliter. Även andra stater börjar använda ryldbaserade system för att öka sin säkerhet, och kommersiella satellitbilder erbjuder nya och revolutionerande utvecklingsmöjligheter.

Kemiska och biologiska vapen: utveckling och rustningsbegränsning

- USA avvisade under år 2001 ett utkast till ett protokoll till 1972 års Konvention om förbud mot biologiska vapen och föreslog att förhandlingsmandatet för ad hoc-gruppen som arbetat fram utkastet skulle upphöra.

- USA förkastade protokollet delvis på grund av att man ansåg det vara otillräckligt som instrument för hantering av det växande hotet om spridning av biologiska och andra icke-konventionella vapen till "olämpliga" stater och terrorister. Mindre än en månad efter 11 september-attackerna skickades brev med koncentrerade mjältbrandsporer (antrax) till mediapersoner och politiker i USA. Ännu i augusti 2002 var brevens avsändare okänd. Svårigheterna som man stötte på i samband med den rättsliga undersökningen, den medicinska behandlingen av dem som utsatts för mjältbrandsbakterierna samt saneringen av nedsmittade arbetsplatser har förstärkt USA:s känsla av sårbarhet.

- OPCW, som har till uppgift att övervaka 1993 års C-vapenkonvention, fick under 2001 ett budgetunderskott, ett symptom på den brist på samförstånd som råder i fråga om konventionen. Problemen kommer att tas upp vid den första granskningskonferensen, år 2003.

Begränsning av konventionella vapen

- Den europeiska modellen för begränsning av konventionella vapen kan ses som en framgång, men i övriga delar av världen har frågan låg prioritet.

- Nedrustning av konventionella vapen i Europa fokuserades under 2001 på redan slutna avtal, på nya bilaterala förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder samt på nya sätt att fortsätta den militär-politiska dialogen.

- Avtalet från 1999 om anpassning av 1990 års CFE-fördrag till de nya förhållandena i Europa har delvis uppfyllts av de stater som undertecknat avtalet, men det har inte trätt i kraft på grund av problem förenade med att Ryssland inte uppfyller sina åtaganden.

- Förhandlingarna enligt 1995 års Dayton-avtal avslutades med en överenskommelse om regional stabilisering i Sydosteuropa.

- Fler stater anslöt sig till 1997 års Konvention om landminor, och vid den andra granskningskonferensen av 1981 års Konvention om "inhumana vapen" utvidgades konventionen till att gälla även inhemska väpnade konflikter.

- FN-konferensen om olaglig handel med handeldvapen och lätta vapen antog ett handlingsprogram, som belyser det internationella samfundets politiska vilja att begränsa dessa vapen.

Exportkontroll av vapen och teknologi

- *The Australia Group* (bevakar spridning av kemiska och biologiska vapen), *the Nuclear Suppliers Group* (bevakar nukleär export) och *the Wassenaar Arrangement* (kontrollerar export av konventionella vapen och produkter med dubbla användningsområden) presenterade efter 11 september-attackerna nya idéer om exportkontroll som ett medel i terroristbekämpning.

- I syfte att motarbeta spridning av ballistiska missiler enades de stater som deltar i *MTCR* (regimen för kontroll av missilteknologi) om en internationell uppförandekod mot missilspridning. Beslut om hur denna kod ska lanseras väntas under 2002. Inom NSG fortsatte diskussionen om hur man ska reagera på Rysslands beslut att leverera nukleära produkter i strid med gruppens riktlinjer.

- 41 stater deltar nu i 1 eller flera av de 5 internationella regimerna för export av vapen och teknologi, och 27 stater deltar i alla 5.

Internationella regimer för exportkontroll: antal medlemmar per den 1 januari 2002

Zangger Committee	35
Nuclear Suppliers Group	39
Australia Group	33
Missile Technology Control Regime	33
Wassenaar Arrangement	33

Fördrag och avtal om rustningsbegränsningar och nedrustning samt mänskliga rättigheter i väpnade konflikter, juni 2002

- 1925 Protokoll rörande förbud mot användande i krig av kvävande, giftiga eller liknande gaser och bakteriologiska stridsmedel (Genèveprotokollet)
- 1948 Fördrag mellan Västeuropas stater om samarbete i ekonomiska, sociala och kulturella frågor och om kollektivt självförsvar (Brysselpakten)
- 1948 Konvention om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord (genocide)
- 1949 Genèvekonventionerna rörande skydd för offren i väpnade konflikter
- 1954 Protokoll (till 1948 års Brysselpakt), "Parisöverenskommelserna" om en försvarsunion för Västeuropa
- 1959 Antarktiskfördraget om förbud mot militarisering av Antarktis
- 1963 Fördrag om förbud mot kärnvapenprov i atmosfären, yttre rymden och under vattnet (Partiella Provstoppsfördraget)

- 1967 Fördrag om principer för staternas uppträdande vid utforskandet och utnyttjandet av yttre rymden, däri inbegripet månen och övriga himlakroppar (Yttre rymdfördraget)
- 1967 Tlatelolco-fördraget om en kärnvapenfri zon i Latinamerika och Karibien
- 1968 Fördrag om förhindrande av spridning av kärnvapen (Icke-spridningsfördraget)
- 1971 Fördrag om förbud mot placering av kärnvapen och andra massförstörelsevapen på havsbotten och i dennas underlag (Havsbottenfördraget)
- 1972 Konvention om förbud mot utveckling, framställning och lagring av bakteriologiska (biologiska) vapen och toxinvapen samt om deras förstöring (B-vapenkonventionen)
- 1974 Fördrag om begränsning av underjordiska kärnsprängningar
- 1976 Fördrag om begränsning av underjordiska kärnsprängningar för fredliga ändamål
- 1977 Konvention om förbud mot militär eller annan fientlig användning av miljöförändrande teknik
- 1977 Protokoll I och II (till 1949 års Genèvekonventioner) rörande skydd för offren i internationella respektive icke-internationella väpnade konflikter

- 1980 Konvention om fysiskt skydd av kärnämne
- 1981 Konvention om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa konventionella vapen som kan anses vara ytterst skadebringande eller ha urskillningslösa verkningar (Konventionen om "inhumana vapen")
- 1985 Fördrag om en kärnvapenfri zon i södra Stillahavsområdet (Rarotongafördraget)
- 1987 Fördrag om eliminering av sovjetiska och amerikanska markbaserade missiler med räckvidden 500–5 500 km (INF-fördraget)
- 1990 Fördrag om konventionella styrkor i Europa (CFE-fördraget)
- 1991 Fördrag om nedskärningar och begränsningar av strategiska offensiva vapen (START I)
- 1992 Fördrag om observationsflygningar (det s k Open Skies-fördraget)
- 1992 CFE-1A-avtalet om begränsning av trupper i Europa
- 1993 Konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring (C-vapenkonventionen)
- 1995 Fördrag om en kärnvapenfri zon i Sydostasien (Bangkok-fördraget)

- 1996 Avtal om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder i Bosnien-Hercegovina
- 1996 Avtal om sub-regional rustningsbegränsning i Jugoslavien, Bosnien-Hercegovina och Kroatien (Florens-avtalet)
- 1997 Inter-amerikanska konventionen om olaglig tillverkning och handel med handeldvapen, ammunition, sprängämnen och andra liknande material
- 1997 Konvention om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring
- 1999 Wien-dokumentet om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder
- 2001 Slutdokument från förhandlingarna om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder i Sydosteuropa (under 1995 års ramavtal om fred i Bosnien-Hercegovina, "Dayton-avtalet")

Övriga fördrag—ej i kraft juni 2002

- 1972 Fördrag om begränsning av anti-ballistiska missilsystem (ABM-fördraget, upphörde att gälla 13 juni 2002)
- 1993 Fördrag om vidare nedskärningar och begränsningar av strategiska offensiva vapen (START II)
- 1996 Fördrag om en kärnvapenfri zon i Afrika (Pelindabafördraget)
- 1996 Fördrag om fullständigt förbud mot kärnsprängningar (CTBT)
- 1999 Inter-amerikanska konventionen om öppenhet i anskaffning av konventionella vapen
- 2002 Fördrag om strategiska offensiva nedskärningar

Förkortningar

ABM	anti-ballistic missile
BNP	bruttonationalprodukt
BTWC	Biological and Toxin Weapons Convention
B-vapen	biologiska vapen
C-vapen	kemiska vapen
CD	Conference on Disarmament
CFE	(Treaty on) Conventional Armed forces in Europe
CTBT	Comprehensive Nuclear Test-Ban Treaty
ESFP	Europeisk säkerhets- och försvarspolitik
EU	Europeiska Unionen
FN	Förenta Nationerna
GUSP	Gemensam utrikes- och säkerhetspolitik
IAEA	International Atomic Energy Agency
ICOC	International Code of Conduct
MTCR	Missile Technology Control Regime
NATO	North Atlantic Treaty Organization

NPT	Non-Proliferation Treaty
NSG	Nuclear Suppliers Group
OAU	Organization of African Unity
OPCW	Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons
OSS	Oberoende staters samväld
OSSE	Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa
START	Strategic Arms Reduction Treaty
VEU	Västeuropeiska unionen

Styrelse

Ordförande: Anders Milton, Röda Korset

Vice ordförande: Lars Jilmstad,
Svenskt Näringsliv

Markus Alexandersson, SSU

Sven-Olof Arbestål, LO

Lars Beltzén,

Samhällskunskapslärares Förening

Anders Ericson, Svensk Bankförening

Lars Hillbom, KF

Ulf Johansson, Kommun/Landstingsförbunden

Anders M. Johansson, SCF

Nina Larsson, LUF

Anne-Marie Medin, SKBR

Staffan Nilsson, LRF

Bengt Nörby, TCO

Hans Berndtson, Försvarsmakten

Svante Werger, ÖCB

Generalsekreterare

Lars Ekeman

sipri

Styrelse

Ordförande: Ambassadör Rolf Ekéus (Sverige)

Vice ordförande: Dr Catherine Kelleher (USA)

Dr Alexei G. Arbatov (Ryssland)

Dr Willem F. van Eekelen (Nederländerna)

Dr Nabil Elaraby (Egypten)

Sir Marrack Goulding (Storbritannien)

Professor Helga Haftendorn (Tyskland)

Professor Ronald G. Sutherland (Kanada)

Institutsdirektören

Direktör

Alyson J. K. Bailes (Storbritannien)

sipri

Stockholms internationella
fredsforskningsinstitut
Signalistgatan 9
169 70 Solna
Telefon: 08-655 97 00
E-post: sipri@sipri.org
Internet: <http://www.sipri.org>
Fax: 08-655 97 33

Folk och Försvar

Box 2284
103 17 Stockholm
Telefon: 08-613 49 20
Internet: <http://www.cff.se>
Fax: 08-660 63 55